

Stukgelezen

In de vorige nieuwsbrief werd aandacht besteed aan de opvolger van *Een gegeven dag* die helaas nooit het daglicht heeft mogen zien. Vandaag, op de 41^e sterfdag van Robert van Gulik, gaan we terug naar dat buitenbeentje in zijn oeuvre, het *Amsterdamse Mysterie*.

Aanleiding is een krantenknipsel dat ik onlangs aantrof in een deeltje uit de Elsevier-reeks. Het is een aflevering uit de rubriek *Stukgelezen* van het Leidse universiteitsblad *Mare* waarin de oudste zoon van Van Gulik aan het woord is.

Werkgroepje

Het artikel begint als volgt:

‘Waarschijnlijk is het nog niet vaak voorgekomen in deze serie dat iemand met een boek aankwam dat door zijn vader geschreven was.’ Willem van Gulik is bijzonder hoogleraar in de kunstgeschiedenis en materiële cultuur van Japan en voormalig directeur van het Museum voor Volkenkunde in Leiden.

Willem van Gulik had een speciale reden om zich te verdiepen in *Een gegeven dag*. Ik wist van Carl Barkman dat het oorspronkelijk de bedoeling was dat Willem co-auteur zou zijn van de biografie *Een man van drie levens* maar dat dat wegens allerlei persoonlijke omstandigheden niet doorgegaan was. Het is interressant te lezen hoe Willem daar zelf over dacht:

Maar sinds enige tijd ben ik met een werkgroepje bezig met het bewerken van de autobiografie van mijn vader, die volgend jaar moet verschijnen. Daarom heb ik dit boek, zijn enige niet-Chinese roman, herlezen om te kijken of ik er iets van zijn leven uit kon destilleren. Ik denk dat ik er inderdaad een aantal sleutels in gevonden heb.

Het had dus een door een “werkgroepje” bewerkte autobiografie moeten worden. Tegen die achter-

grond is het geen wonder dat er zo uitgebreid geciteerd wordt uit de dagboeken van Van Gulik; té uitgebreid, volgens sommige critici.

Satori

Willem van Gulik noemt de roman *Een gegeven dag* in een bepaald opzicht de keerzijde van de Rechter Tie-romans:

In de Rechter Tie-verhalen komt naar voren hoe hij graag zou willen zijn. Dit boek gaat veel meer over hoe hij was, over zijn verleden en invloeden. Het thema van het boek is zelfanalyse.

Hoewel de ondertitel luidt *Een Amsterdams Mysterie* spelen veel van de flashbacks in het boek zich af in Nederlands-Indië tijdens de oorlog. Wat Van Gulik zelf in die periode meemaakte, is onduidelijk. Hij schijnt gewerkt te hebben voor de Britse geheime dienst, maar de desbetreffende dossiers zijn nog altijd gesloten.

Willem van Gulik stelt dat de roman weliswaar niet auto-biografisch is, maar dat Robert van Gulik wel hetzelfde proces van zelf-analyse heeft doorgemaakt als de hoofdpersoon, Johan Hendriks.

Hij bereikt in feite *satori*, zoals dat in het Zenboeddhisme heet. Alles valt op zijn plaats en Hendriks kan een streep zetten onder zijn verleden.

Hetzelfde geldt volgens zijn zoon voor Robert van Gulik:

Hij heeft ook die duidelijkheid gevonden. In eerste instantie al meer aan het begin van zijn leven, toen hij schreef dat op zeker moment ‘alles duidelijk’ werd: ‘het Oosten is geen gesloten boek meer’. Dat was de buitenkant van zijn persoonlijkheid, de Rechter Tie-kant. Nu, met de naderende dood voor ogen, was dit de tweede fase, de binnenkant.

Il giudice Dee: L'enigma dell'anello (Het raadsel van de ring)

12-43. Als ze weer enigszins bedaard is, vraagt de Rechter haar: 'Heeft Twan, toen hij zich bij jullie aansloot, ook het topje van zijn pink afgehakt?'

Het meisje glimlacht door haar tranen heen: 'Nee, hij was het wel steeds van plan, maar hij durfde niet,' zegt ze. 'Wel tien keer heb ik klaargestaan met een hakmes.'

Rechter Tie knikt afwezig. De zaak is eigenlijk al opgelost. Hij neemt zijn penseel en schrijft een formulier uit. Ondertussen vraagt hij belangstellend: 'Heb je niet ergens een vaste vriend? Ik begrijp dat je je niet wilde binden aan een oude man, maar iemand van je eigen leeftijd...?'

'Ja,' zegt ze, 'ik ben zo'n beetje verloofd met een schipper in Tsjiang-pei. Over een jaartje zouden we kunnen trouwen, me vriend heb dan een eige schuit. Dan trekke we met vracht over de kanale. Een fijn bestaan!'

Ineens kijkt ze de Rechter angstig aan en vraagt: 'Maar wat gaat u nou met me doen. Moet ik echt de bajes in voor landloperij?'

'Nee,' zegt Rechter Tie, 'maar je moet nu wel terug naar je cel. Je getuigenis is nodig op de terechtzitting.'

Hij overhandigt het formulier aan de vrouwelijke cipier en zegt: 'Breng het meisje terug naar haar cel en geef dit papier aan de voorman.'

12-44. Als de vrouwelijke cipier met het meisje vertrokken is, barst Tsjiao Tai los: 'Dat u al die onzin moest aanhoren, Edelachtbare!'

Rechter Tie trekt zijn wenkbrauwen op. 'Onzin?' zegt hij. 'Ik ben ervan overtuigd dat ze de waarheid sprak. Je denkt toch niet dat ze een dergelijke geschiedenis uit haar duim had kunnen zuigen? Ze heeft die Twan naar het leven getekend! Een oudere man die plotseling aan de grondslag van zijn bestaan gaat twijfelen, dat komt vaak genoeg voor. De meeste mannen zijn dan een paar jaar een last voor hun gezin, maar draaien ten slotte weer bij. Maar Twan was consequent, gooide alles overboord en begon een heel nieuw leven. We weten nu ook dat Twan zich met zijn ring identificeerde als hij ergens geld opnam.'

De Rechter schenkt zich een kop thee in en vervolgt: 'De gevangenis zou de goede kern, die in dat meisje aanwezig is geheel vernietigen. Ik zal haar een jaar huishoudster maken bij een geacht burger in de stad. Dat is een goede voorbereiding op haar huwelijk. Haar broer en zijn maat zal ik veroordelen tot een jaar dwangarbeid bij het leger. Als ze hun best doen kunnen ze daarna dienst nemen als vrij soldaat.'

Tsjiao Tai zegt aarzelend: 'Dwalen we niet van de hoofdzaak af, Edelachtbare. We moeten de moordenaar toch nog vinden?' Rechter Tie kijkt hem verbaasd aan: 'Begrijp je dan niet dat de zaak al is opgelost?' zegt hij.